

B. Metodika princípov rozhodovania Pamiatkového úradu SR vo veciach stavebnotechnického /alebo reštaurátorského/ zásahu

časť 11.
Súčasná požiadavky na výstavbu

Vypracovala:
Beata Polomová

Bezbariérové navrhovanie

OBSAH

1.	ÚVOD	3
2.	SÚČASNÁ SITUÁCIA	3
3.	PREDMET A ROZSAH NÁROKOV UNIVERZÁLNEHO NAVRHOVANIA	4
	3.1. FYZICKÁ PRÍSTUPNOSŤ A UŽÍVATEĽNOSŤ	4
	3.2. KOGNITÍVNA PRÍSTUPNOSŤ A ZROZUMITEĽNOSŤ	5
4.	DIAGNOSTIKA OBJEKTU Z HĽADISKA UNIVERZÁLNEHO NAVRHOVANIA	6
5.	SPÔSOBY RIEŠENIA DEBARIERIZÁCIE	7
	5.1. ABSTRAHOVÉ TYPOLOGICKÉ SITUÁCIE.....	7
	5.2. PRÍKLADY STAVEBNÝCH ZÁSAHOV	9
6.	DOKUMENTÁCIA REALIZOVANEJ OBNOVY	13
7.	LEGISLATÍVA A POŽIADAVKY NA UNIVERZÁLNE NAVRHOVANIE	14
8.	ODPORÚČANIA A PRINCÍPY UNIVERZÁLNEHO NAVRHOVANIA	17
	POĎAKOVANIE	18
9.	ODPORÚČANÁ ODBORNÁ LITERATÚRA	18
10.	ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV	20
11.	ZDROJE OBRAZOVEJ A FOTOGRAFICKEJ PRÍLOHY	21

1. ÚVOD

Pamiatková starostlivosť vo svojej podstate rieši okrem zachovania kultúrneho dedičstva aj meto-
dické otázky jeho obnovy. V poslednom storočí sa
metodická otázka – ako viesť obnovu – intenzívne
prehlbovala, rozširovala, internacionalizovala, legisla-
tívne zabezpečovala. Obsahovo sa postojom prikláňali
viac k vedeckému, niekedy viac k umeleckému dôrazu
pri koexistencii starého a nového, resp. k ochrane
a hlavne k obnove. Podľa tohto metodického akcentu
bol určovaný technologický prístup a nároky na
vzhlad výslednej prezentácie celku. Súčasný prístup
nedáva do popredia ani jeden smer, ale stavia zmysel
a výsledok obnovy na význame určenom konkrétnou
pamiatkovou hodnotou objektu a prostredia, v ktorom
sa nachádza. Je to pozitívny postup. Umožňuje užívate-
ľom a projektantom reagovať na ďalšie humanitné
výzvy súčasnej doby, kam patria požiadavky univer-
zálného navrhovania (ďalej aj ako „UN“) a vytvárania
prostredia bez bariér. Aj napriek aplikačnej praxi pri
obnove pamiatok sú na Slovensku systémové legis-
latívne a metodické nástroje na UN relatívne novou

témou. Vzhľadom na doterajšiu absenciu teoretickej
reflexie alebo vyhodnotenia praktických postupov pri
sprístupňovaní pamiatkových objektov je v uvedenom
texte kladený dôraz na všeobecné objasnenie celko-
vých nárokov UN v aktuálnom medzinárodnom –
európskom kontexte. V uvedenom zmysle je materiál
poňatý ako úvodný, s predpokladom podrobnejšieho
rozpracovania so zameraním sa na druhovú variabi-
litu kultúrneho dedičstva a doteraz nadobudnutými
skúsenosťami pri jeho ochrane a obnove.

Humanocentrický prístup zahrňuje ľudskú telesnú
i mentálnu diverzitu jednotlivcov, či už sú to ľudia
so sťaženým pohybom na invalidnom vozíku alebo
bez neho, starší ľudia, deti, pohyb detského kočíka,
cestovanie s batožinou, ľudia so sluchovým alebo
zrakovým postihnutím. Doterajší postup, ktorý sa
pri adaptácii pamiatkových objektov a priestorov
alebo pri technickej modernizácii bežne uplatňoval
ako fyzická debarierizácia, bude zahrňať aj ďalšie
požiadavky viažuce sa na túto širšiu diverzitu.

2. SÚČASNÁ SITUÁCIA

Ciele a nároky univerzálného navrhovania sú
definované v medzinárodnej legislatíve. Podľa Do-
hovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím¹
môžeme charakterizovať bariéry prístupnosti v týchto
okruhoch:

- architektonické bariéry,
- bariéry v doprave,
- bariéry pri používaní produktov,
- informačné bariéry,
- komunikačné bariéry,
- bariéry v postojoch ľudí.

Univerzálne navrhovanie chápeme teda v oveľa
širšom kontexte, ako je u nás zaužívané chápanie bez-
bariérového navrhovania na odstraňovanie fyzických
bariér v interiérovom alebo exteriérovom prostredí.
Na implementáciu a inklúziu týchto záujmov sa
ustálilo v medzinárodnom kontexte pomenovanie
univerzálne navrhovanie (*Universal Design*) alebo
navrhovanie pre všetkých (*Design for All*), ktoré sa
používajú aj na Slovensku v uvedenom preklade.
V Slovenskej republike (ďalej len „SR“) sa prvý pojem
ustálil aj na používanie v odbornej literatúre, v strate-
gických dokumentoch a pri návrhoch zákonov. Ďalšie
metódy na tvorbu prostredia s akceptovaním rozma-
nitých potrieb, nárokov a schopností ľudí môžeme

ešte pomenovať ako inkluzívne navrhovanie (*Inclusive
Design*), navrhovanie pre všetky vekové generácie (*Li-
fe-span Design/Age-friendly design*) alebo bezbariérové
navrhovanie (*Barrier-free Design, Accessible Design*).

¹ Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky
č. 3171/2010 Z. z. o uzavretí Dohovoru o právach osôb so zdravotným
postihnutím. Dohovor bol ratifikovaný v Národnej rade Slovenskej republiky
v roku 2010. Schválený Organizáciou Spojených národov (ďalej len „OSN“)
v roku 2006 (*Convention on the rights of persons with disabilities*).

3. PREDMET A ROZSAH NÁROKOV UNIVERZÁLNEHO NAVRHOVANIA

PRINCÍPY UNIVERZÁLNEHO NAVRHOVANIA

Humanocentrické zameranie univerzálneho navrhovania vychádza zo siedmich princípov, ktoré sformuloval v roku 1997 architekt Ronald Mace a kolektív.² Sú v nich zhrnuté princípy navrhovania produktov a prostredia s ohľadom na osoby, ktoré majú rozmanité potreby, vrátane ľudí s postihnutím a osôb v rôznych životných situáciách s cieľom ich začlenenia do samostatného plnohodnotného života v komunite. Charakterizovali ho ako navrhovanie produktov a prostredia tak, aby boli užívateľné pre všetkých ľudí v čo najväčšej miere bez nutnosti dodatočných úprav a špeciálneho dizajnu.

Stručné zhrnutie princípov:

1. rovnocennosť v používaní: poskytnúť všetkým ľuďom rovnocenné možnosti používania produktov a prostredia, vyhnúť sa segregovaniu, preferovať spoločné riešenia, napr. vstupov.
2. Flexibilita v používaní: prispôbenie architektúry a prvkov rozmanitým schopnostiam užívateľov, možnosť výberu spôsobu používania, výber trasy pohybu a tempa, nastaviteľnosť prvkov.
3. Jednoduché a intuitívne používanie: zrozumiteľné, prehľadné riešenia, ľahká orientácia.
4. Vnímateľné informácie: multisenzorické informácie podané cez viaceré spôsoby zmyslového vnímania.
5. Tolerancia náhodných omylov: minimalizácia rizík a nebezpečenstva pri užívaní priestorov a prvkov, kontrasty, vymedzenia alebo označenia priestorov so zníženým stropom, označenie začiatku a konca schodísk.
6. Nízka fyzická námaha: komfortná používateľnosť, minimalizácia dochádzkových vzdialeností a námahy, komfortný sklon rampy, oddychové prvky a zóny.
7. Veľkosť a riešenie priestoru tak, aby bol prístupný a užívateľný pre všetkých: pre ľudí rôzneho veku, ľudí na invalidnom vozíku, deti aj v kočíku, potreba manévrovacej plochy, znížená výška (informačných) pultov, vitrín atď.

Typologické a ďalšie nároky vyplývajúce z princípov UN môžeme rozdeliť podľa nasledujúcich dvoch oblastí na 1. fyzickú prístupnosť a užívateľnosť a 2. kognitívnu prístupnosť a užívateľnosť.

3.1. FYZICKÁ PRÍSTUPNOSŤ A UŽIVATEĽNOSŤ

Ide najmä o priestor na manévrovanie, prekonávanie výškových rozdielov a vzdialeností, viditeľnosť a dosiahnuteľnosť prvkov aj ľuďmi na invalidnom vozíku, deťmi a obdobné situácie.

Architektonické typologické požiadavky, ktoré sú obsahom pomerne široké, sú spracované vo viacerých dostupných zdrojoch, tlačných alebo internetových, domácich i zahraničných. Základné zdroje sú uvedené v odporúčanej literatúre (viac pozri v: 9. Odporúčaná odborná literatúra).

Vybrané orientačné parametre:

- priemer kruhu manévrovania osoby na mechanickom invalidnom vozíku je 1 500 mm, na elektrickom 1 800 mm,
- dosahové vzdialenosti z invalidného vozíka: výška 1 200 mm,
- informačné pulty, vitríny, stoly pre osoby na invalidnom vozíku: výška maximálne 850 mm, podjazd 720 mm,
- priestor na zasunutie nôh človeka: výška 250 mm a hĺbka 150 mm,
- prekonateľná výška bariéry (napr. prah) na pohyb invalidného vozíka: 20 mm,
- označenie prvého a posledného stupňa schodiska (stupne kolmé s podstupnicami),
- rampy so sklonom v zmysle platnej normy³ s vybavením podľa legislatívy⁴ (nájazdové rampy môžu byť strmšie, ale funkčné pre elektrický invalidný vozík),
- výťahová kabína: minimálna šírka 1 100 mm, hĺbka 1 400 mm; ovládanie prispôbené výške; ovládanie v Braillovom písme aj v reliéfnej latinke, s akustickou informáciou,
- zádverie: voľná plocha 1 500 × 1 500 mm, do ktorej nezasahuje dverné krídlo,
- bezbariérová záchodová kabína (minimálne svetlé rozmery nového priestoru: šírka 1 600 mm, hĺbka 1 800 mm, pri historických objektoch možné na minimálne funkčné rozmery 1 400/1 600 mm),
- svetlá šírka dverí, resp. šírka priechodu: minimálne 850 mm (vonkajšie 900 mm).

3 Podľa STN EN 17210: 2021, *Prístupnosť a užívateľnosť zastavaného prostredia*.

4 Rampy – ich typológia, dĺžka, šírka, medzipodesta, sklon (napr. 1 : 12) bude v pripravovanej legislatíve upravovaná (sprisnená), zároveň v kontexte historického, obzvlášť pamiatkovo chráneného prostredia budú možné kompromisy pri týchto parametroch pri podmienke dodržania bezpečného pohybu.

2 STORY, M., F. MUELLER, J., L., MACE, R., L. *The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities* [online]. Washington DC: North Carolina State University, The Center for Universal Design, 1998 [cit. 14. septembra 2023]. Dostupné na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED460554.pdf>

►► Obr. 1. Haptický model pamiatkovo chráneného areálu, ktorý je vďaka správnej výške a voľnému priestoru na zasunutie prístupný aj pre osoby na invalidnom vozíku, deti alebo osoby nižšieho veku. Názvy budov sú umiestnené na každej samostatne. Klášter sv. Anežky České, Praha.

3.2. 3.2 KOGNITÍVNA PRÍSTUPNOSŤ A ZROZUMITELNOSŤ

Kognitívna prístupnosť sa týka zmyslového vnímania, schopnosti orientácie a potreby podania zrozumiteľných informácií. Splnenie nárokov má vplyv na interiér historických priestorov a mobiliárové vybavenie (najmä v múzeách,⁵ úradoch, objektoch základnej občianskej vybavenosti) – z hľadiska pamiatkovej ochrany najmä v zabudovaných inštaláciách a do zabudovaných povrchov, ktoré technicky podmieňujú dané riešenia.

Kognitívna prístupnosť si vyžaduje prvky:

Pre všetkých, najmä pre ľudí so sluchovým postihnutím:

- prenosnú indukčnú slučku,
- obrazovky s titulkovaním,
- videá s posunkovým jazykom.

Pre všetkých, najmä pre ľudí so zrakovým postihnutím:

- reliéfny orientačný plán, schémy (s vhodným umiestnením v priestore),
- haptické⁶ modely a obrázky (s vhodným umiestnením v priestore),
- reliéfné popisy aj v Braillovom písme,
- kontrastné riešenia vybraných plôch a komunikačných línií,
- dobré osvetlenie.⁷

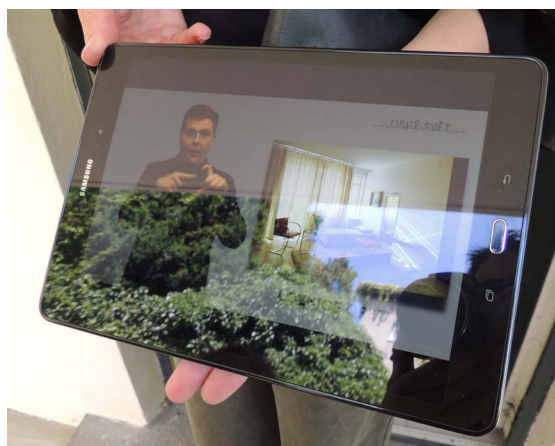
Pre všetkých, najmä pre ľudí s mentálnym postihnutím, deti či starších ľudí:

- jednoduchý a ľahko čitateľný text (*easy-to-read*),
- značenia pre dobrú orientáciu: piktogramy, prehľadné priestory, riešenia s kontrastným značením.

►► Obr. 2. Vyhradený priestor pre skupinu haptických modelov s uceleným popisom v multisenzorickej forme, vizuálne a hapticky s informáciami aj v Braillovom písme. Klášter sv. Anežky České, Praha.

►► Obr. 3. Tablet s výkladom v posunkovom jazyku o architektúre objektu poskytovaný ľuďom so sluchovým postihnutím. Vila Tugendhat, Brno.

⁵ Pozri napr. výstupy z pravidelnej ročnej konferencie Múzeá a galérie bez bariér z rokov 2019, 2020, 2021, 2022, ktoré usporiadalo Dubnické múzeum, a z roku 2023, ktorého organizátorom bola Galéria mesta Bratislavy.

⁶ Možné sú synonymá dotykový, hmatový, taktilný, tyflografický.

⁷ Parametre na osvetlenie sú odporúčané v STN EN 17210, ref. 3.

4. DIAGNOSTIKA OBJEKTU Z HĽADISKA UNIVERZÁLNEHO NAVRHOVANIA

Prvotná fáza na identifikáciu bariér, ktorá sa uplatňuje pri existujúcich budovách, najmä s prístupom verejnosti, je tzv. hodnotenie bezbariérovej prístupnosti, čiže audit aktuálneho stavu k posudzovanému dňu. Ide o odborné posúdenie pre bytové i občianske budovy. Zadáva ho správca, užívateľ alebo vlastník objektu. Z hľadiska ochrany a obnovy pamiatkového fondu je vhodné, aby aj majiteľ/poverený správca pamiatky kompletne poznal situáciu z tohto hľadiska.

Audit sa môže spracovať aj na štúdiu alebo projektovú dokumentáciu. V zmysle zákona č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov (ďalej len „pamiatkový zákon“) sa spracovanie auditu exaktne neuvádza ako predmet prípravnej dokumentácie. Na druhej strane svojou zisťovacou povahou k nej patrí. Audit pomáha najmä vlastníkom, resp. projektantom. V zmysle § 47 písm. c) zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len „stavebný zákon“)⁸ môže prísť pri obnove pamiatky aj k stavebným zásahom – úpravám vyvolaným požiadavkou UN, keďže stavby musia vyhovovať všeobecným technickým požiadavkám na bezbariérové užívanie. Audit vyhodnotí potenciálne problémy a ich rozsah (podľa nižšie uvedených oblastí) na konkrétnom objekte, ako aj možné korekcie. Materiál pomôže projektantovi pri spracovaní variantov, tiež (po nahliadnutí) miestne príslušnému krajskému pamiatkovému úradu (ďalej len „KPÚ“) pri úvodných konzultáciách o zámere obnovy – riešenia a hlavne zmysluplnému rozsahu navrhovanej úpravy.

Hodnotenie je spracované ako textový dokument s prílohou formulára. Formuláre sú zamerané podľa typologického druhu, resp. podľa prevažujúcej aktuálnej funkčnej náplne objektu. Textová časť po bodoch fotograficky zdokumentuje, písomne popisom zhrnie situáciu a uvedie námety a odporúčania na zlepšenie stavu.

Obsah hodnotiacich hárkov sa postupne špecializuje a prehľbuje. Uvádzajú sa na mieste zistené konkrétne hodnoty parametrov. Pre prehľad uvádzame sledované oblasti A – H (všetky sa vzťahujú aj na pamiatkové objekty) podľa hárkov z Výskumného a školiaceho centra bezbariérového navrhovania Fakulty architektúry a dizajnu Slovenskej technickej univerzity v Bratislave (ďalej len „CEDA FAD STU“):⁹

⁸ Podľa § 47 písm. c) stavebného zákona o výstavbe v znení neskorších predpisov účinného od 1. 4. 2024. Oba zákony uplatňujú na stavbách požiadavky bezbariérovej prístupnosti, no zároveň nedefinujú rozsah ich aplikácie pri pamiatkach, resp. historických objektoch.

⁹ CEDA FAD STU: Výskumné a školiace centrum bezbariérového navrhovania – CEDA (Centre of Design for All) bolo založené na Fakulte architektúry a dizajnu STU v júni 2007. Poskytuje spracovanie hodnotenia podľa certifikovanej metodiky. Pozri na: https://www.fad.stuba.sk/sk/pracoviska/ceda-vyskumne-a-skoliace-centrum-bezbarieroveho-navrhovania/o-centre-ceda-fad-stu.html?page_id=3097

- A. Dopravná prístupnosť a parkovanie: posudzuje sa bezbariérová prístupnosť k objektu z jeho okolia rôznymi spôsobmi, autom (bezbariérové parkovacie státa, trasa), bezbariérový presun zo zastávky verejnej dopravy, bezbariérový priechod pre chodcov, ďalej napr. prirodzené a umelé vodiace línie na použitie techniky bielej palice.
- B. Vstup do budovy: potrebná je dostatočná rozptyľová plocha na manévrovanie človeka na invalidnom vozíku. Vstup má byť rozpoznateľný multisenzoricky: vizuálne pomocou kontrastov, sluchom pomocou akustického majáka, hapticky pomocou vodiacich línií s možnosťou privolania asistencie a pod. Pri všetkých vstupoch sa eviduje napr. prah vstupu, šírka otvoru.
- C. Vstupná hala a komunikačné priestory: v rámci vstupnej haly sa posudzuje bezbariérový prístup, pohyb a manévrovanie v priestore či výška a tvar informačného pultu, prítomnosť a riešenie oddychových priestorov, informačná prístupnosť (jej spôsoby) a pod.
- D. Vertikálne komunikácie (výťahy, schodiská, rampy): pri výťahoch sa skúmajú rozmery dverí, kabíny a vybavenie výťahu. V prípade schodísk a rámp sa hodnotia rozmery, vhodnosť tvaru či kontrastnosť označenia, zábradlie a pod. Pri areáloch aj prechody do exteriérov alebo na terasy.
- E. Bezbariérové toalety: hodnotí sa viacero parametrov. Na prvý pohľad drobné odchylenie môže sťažiť alebo znemožniť ich používanie ľuďom s niektorými druhmi postihnutia. Dôležité sú rozmery priestorov, typy a umiestnenie zariadení, šírka a pozícia dverí, tlačidlo na privolanie pomoci, šikmosť zrkadla a pod.
- F. Evakuácia: ide o evakuáciu ľudí so sťaženou mobilitou a iným druhom postihnutia. Hodnotí sa vypracovaný a zverejnený plán evakuácie osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Skúma sa tiež, či je značenie a hlásenie evakuácie aj multisenzorické, či sú vyhradené čakacie priestory pri evakuácii, ktoré nesmú zasahovať do únikových trás a pod.
- G., H. atď. Rôzne údaje podľa typu budovy alebo podľa jej aktuálnej funkcie (výstavné priestory, zhromažďovacie priestory, izby, šatne, služby, triedy atď. podľa funkčnej náplne). V týchto častiach sa skúmajú špecifiká prístupnosti jednotlivých typologických funkcií, napr. inkluzívnosť riešenia stavebného interiéru aj mobiliáru (sedenie s opierkami a podrúčkami, protišmykové riešenie podláh) a mnohé ďalšie aspekty.

Záver: v závere sa sumarizujú hlavné zistenia z hodnotenia a načrtávajú spôsoby riešenia v potrebných bodoch a miestach.

5. SPÔSOBY RIEŠENIA DEBARIERIZÁCIE

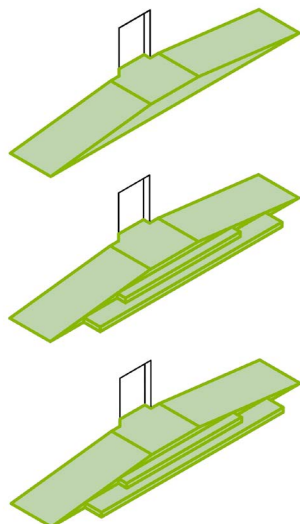
V krajinách, kde sa Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím aplikuje priebežne od jeho medzinárodného schválenia v roku 2006, viedli časté úpravy historickej architektúry vyvolané požiadavkami UN k zovšeobecneniu skúseností, ktoré sú odvodené z príkladov a ťažkostí v podobe seminárov, odporúčení a rôznych publikácií.¹⁰

K danej téme je prínosný výskum britských odborníkov¹¹ na prístupnosť v kontexte pamiatok. Na základe výskumu, praktických skúseností a konzultácií s organizáciou na ochranu kultúrneho dedičstva identifikovali päť základných typológií sprístupnenia historických stavieb ako modelové riešenia hlavných problémových situácií. Ide o prepojenie rôznych výškových úrovní – v teréne, medzi podlažiami a lokalizácia bezbariérovej toalety. Zovšeobecnenie vychádzalo z viacerých prípadových štúdií. Autori na základe poznania historických hodnôt prvkov budovy dávajú dôraz na poznanie priestorových súvislostí a vytváranie potenciálnych možností spojených aj s reverzibilitou.

5.1. ABSTRAHOVÉ TYPOLOGICKÉ SITUÁCIE

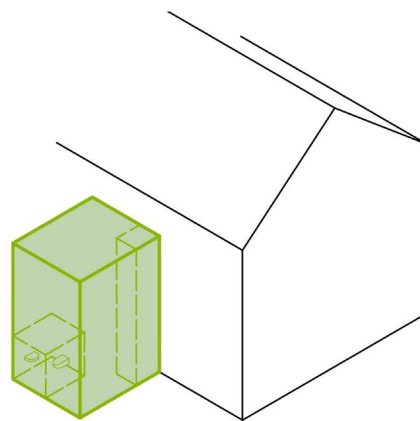
a) Modifikácia (*Modification*). Úprava, preskupenie, preloženie prekážky fyzickej dostupnosti môže byť vždy možnosťou, ktorá od začiatku stojí za preskúmanie, napr. použitie modifikácie vstupu znamená stavebnú úpravu vstupu alebo priestoru na univerzálne prístupný. Úprava rampou ponúka rôzne tvarové a kompozičné možnosti realizácie (obr. 4).

► Obr. 4. Modifikácia vstupu.

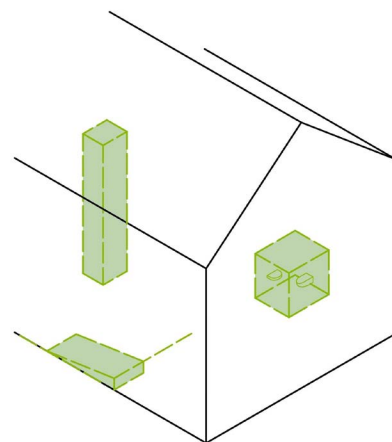

►► Obr. 6. Vloženie sprístupňujúcich prvkov.

b) Priradenie/rozšírenie (*Addition/Extension*). Týka sa výstavby novej prístavby k historickej budove alebo niekedy nadobudnutie existujúcej príľahle nehnuteľnosti¹². K pamiatke sú pričlenené nové hmoty, ktoré zabezpečujú prístupnosť jednotlivých úrovní. Tam môžu byť priestory na výťah, prístupné toalety, vyrovnávacie rampy, vyhlídky a pod. (obr. 5).

c) Vkladanie (*Insertion*). Identifikácia miesta v rámci historickej budovy, kde by mohol byť vložený výťah, aby sa medzi poschodiami zabezpečil bezproblémový prístup. Je potrebné správne analyzovať vplyv na pamiatkové hodnoty a zároveň dbať na sprístupnenie všetkých úrovní v čo najväčšej miere za podmienky správneho vyhodnotenia tejto polohy proti horizontálnej cirkulácii osôb. Výťah, prístupná toaleta a iné sprístupňujúce prvky, napr. rampa a umelé vodiace línie, sú vložené priamo v pamiatke (obr. 6).

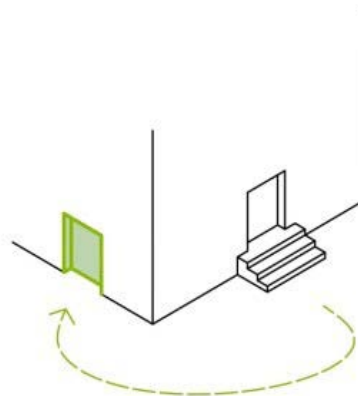
¹⁰ Vydavateľmi sú samosprávy, organizácie na ochranu pamiatok (aj na medzinárodnej úrovni), organizácie pre turizmus alebo ide o publikácie z výskumných projektov a i.

¹¹ Pozri napr. NEE, P., BONNETTA, D. *Inclusive Design for Historic Building* [video]. Boston: Institute for Human Centered Design, 2021 [cit. 24. októbra 2023]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=eMOKPnOeF7w>

¹² Na dosiahnutie prístupnosti pamiatkového objektu je niekedy vhodnejšie pri princípe 3 x L (*Lifts, Loos, Levels*/výťahy, toalety, úrovne) dostať všetky zariadenia a vyrovnania sa s problémami do samostatného nového susedného objektu.

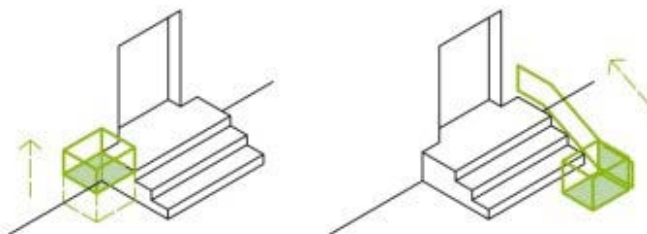
d) Preorientovanie (*Reorientation*). Najmä pri objektoch, kde nástupné schodiská architektonicky definujú budovu a nie je možný zásah do priečelia, stojí za zváženie preorientovať vchod do menej impozantného miesta (buď je priamo bez bariéry, prevýšením terénu alebo vloženie rampy a pod.). Vybrané miesto má čo najviac synergicky pôsobiť s vnútornou prevádzkou. Alternatívne vstupy musia byť doplnené/upravené architektonicky kontextuálne. Možná je aj reorganizácia hlavného vstupu a cirkulácie osôb v budove, kedy dosiahneme prevádzkovo nový hlavný vstup použiteľný pre všetkých. Zároveň pôvodný vstup/priečelie ostáva bez zmien (obr. 7).

e) Mechanizácia (*Mechanization*). Na dosiahnutie bezproblémového prístupu k vchodovým dverám s dôležitou podmienkou, aby bola zmena vizuálne sotva zrejmalá v rámci záujmu zachovania nezmeneného vzhľadu. Zariadenie je vhodné tam, kde nie je možné navrhovať rampy, naklonené roviny alebo kde sú nízke vstupy. Zariadenia umožňujú presun osôb na invalidných vozíkoch z ulice priamo k fasáde objektu tak, aby neboli narušené vizuálne kvality historickej stavby. Ak nie je možné osadiť rampu alebo reorganizovať vstup, možno použiť: (1) zvislú zdvíhaciu plošinu, ktorá je vo voľbe preferovaná, alebo (2) šikmú zdvíhaciu plošinu, ktorá sa volí ako ďalšia možnosť, ak nie je realizovateľné iné riešenie (obr. 8). Najmodernejšie zvislé zdvíhacie plošiny sú citlivo zabudované do pamiatkového priestoru a chránia jeho vizuálne hodnoty (obr. 9). Ďalším inovatívnym riešením je uplatnenie plošiny v podobe zdvíhaných schodiskových stupňov. Tieto prvky nie sú vizuálne rušivé, ale môžu byť technicky pomerne zložité.

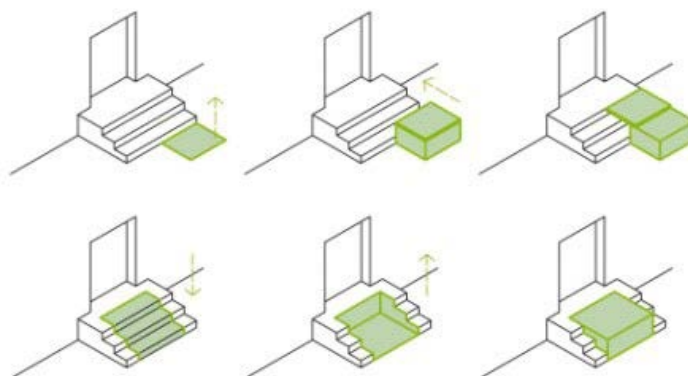

►► Obr. 7.
Reorganizácia vstupu.

► Obr. 8. Mechanizácia vstupu: zvislá zdvíhacia plošina (vľavo) a šikmá zdvíhacia plošina (vpravo).

► Obr. 9. Mechanizácia vstupu: inovatívne zabudované zdvíhacie plošiny.

►► Obr. 10, 11, 12, 13. Rampa je farebne a materiálovo prispôsobená historickej architektúre. Rozdiel medzi pôvodným a novým je viditeľný pri detailnom pohľade. Zábrana proti vybočeniu invalidného vozíka je vytvorená soklikom. Držadlá na zábradlí sú jednostranné, čo si žiada pri danom prevýšení doplnenie na obojstranné riešenie. Grosseto, Taliansko.

5.2. PRÍKLADY STAVEBNÝCH ZÁSAHOV

5.2.1. FYZICKÁ PRÍSTUPNOSŤ

Najčastejšie zásahy sú vyvolané požiadavkou na fyzickú prístupnosť hlavne pre osoby so zníženou schopnosťou pohybu. Miera zásahov sa odvíja od rozsahu možného narušenia pamiatkových hodnôt objektu.¹³ Okrem vyriešenia účelového prístupu pre všetkých musíme na druhej strane zvážiť, aké prínosy, prípadne negatíva, konkrétny návrh zásahu bude mať. Je logické od zásahu očakávať a vyžadovať v záujme pamiatkovej ochrany (aj ochrany vizuálnych hodnôt) čo najlepší súlad výsledného architektonického pôsobenia priestoru s tým, že pôjde vždy o mieru kompromisu.

Príklady z frekventovaných pozícií zásahov:

- prístup k lokalite, predpolie a vstup do budovy (obr. 10 – 15),
- vstupné priestory: hlavný vstupný priestor (hala), potenciál orientácie, výška informačných pultov, osadenie multisenzorických panelov, dopytové hlásiče, bezbariérové hygienické zázemie a i. (obr. 16 – 19),
- eliminácia prevýšení s viacerými riešeniami, napr. rampy (funkčne dôležité sú sklony, tvary, materiály, povrchy, zábradlia), zdvíhacie zariadenia (šikmé a zvislé zdvíhacie plošiny), vertikálne zdvíhané schodiskové stupne, výťahy (funkčne dôležité sú rozmery a manipulačné plochy pred výťahmi, obr. 20 – 27),¹⁴
- horizontálne komunikácie a pobytové priestory – je potrebné zabezpečiť na určených trasách funkčne priechodné šírky otvorov, miesta na pomocné invalidné vozíky (napr. v múzeách, kde sú poskytujú užšie vozíky), odpočinkové plochy, vyhradené plochy pre osoby na invalidnom vozíku a ďalšie obdobné situácie,
- exteriérové prostredie historických miest, areálov, parkov a záhrad aj v pamiatkovo chránených územiach na vytipovaných trasách s dramatickou morfológiou môže byť potrebné umiestnenie výťahov/plošín. Pri terénnych prevýšeníach v mestskom prostredí (obr. 28, 29) môže byť predmetom debarierizácia vstupov do budov oproti chodníku (výšková úprava dlažby, prenosné rampy, náhradný vstup), kvalita povrchov (schopnosť pohybu invalidného vozíka), hľadanie vhodných turistických trás v urbanizme mesta a ďalšie obdobné situácie.¹⁵

► Obr. 14. Rampa pokračujúca za vodiacou líniou má dve výšky zábradlia, nové zásahy sú esteticky zjednotené a odlišné od historického originálu. Objekt bývalých kasární, Košice.

►► Obr. 15. Doplnenie vertikálnej zdvíhacej plošiny k podeste vstupného schodiska. V šírke dveri plošina je vybraný bočný múrik schodiska. Pred plošinou je osadený ovládací stĺpik. Frauenkirche, Drážďany, Nemecko.

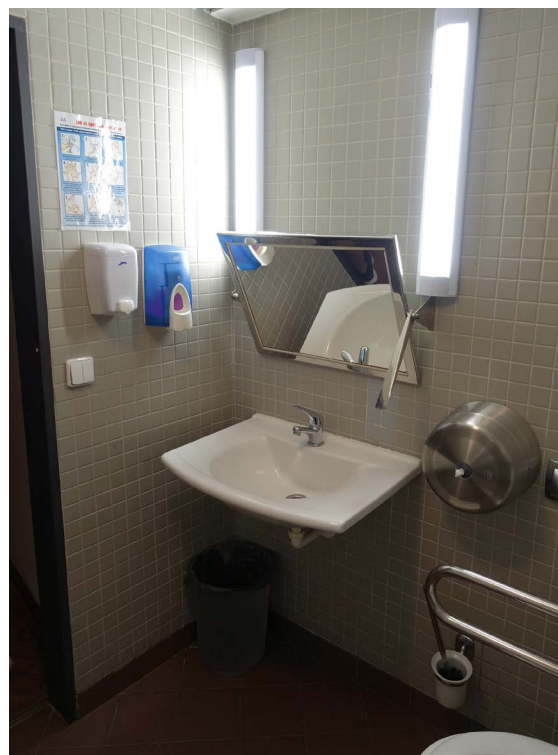
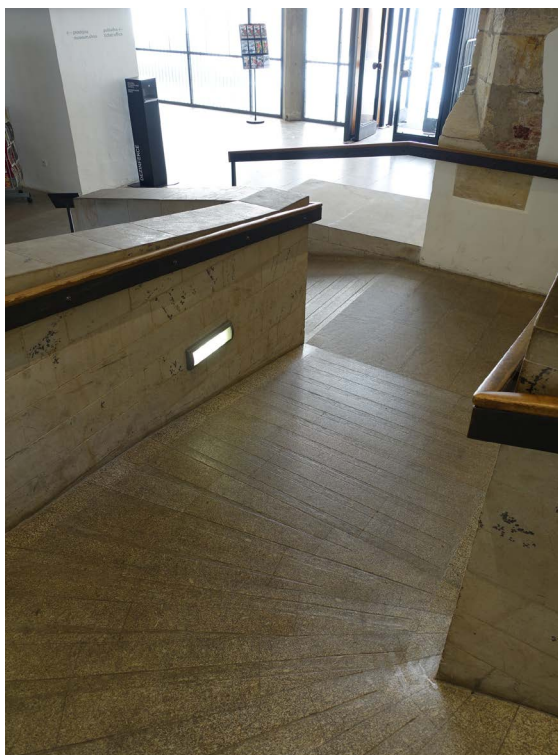
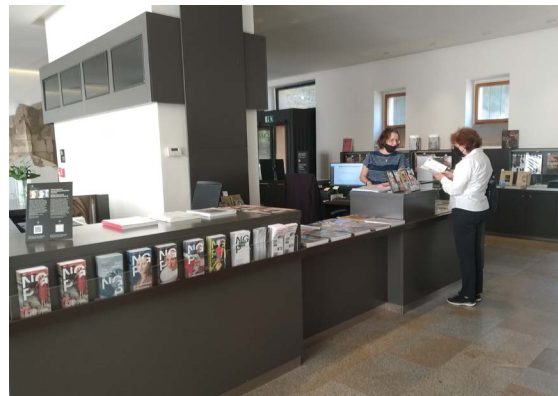
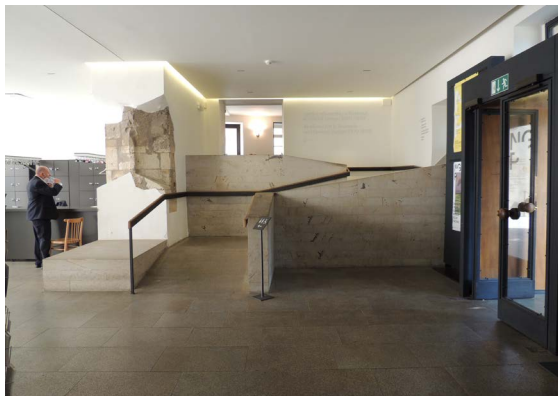
13 Pamiatková hodnota je v zmysle § 2 ods. 2 pamiatkového zákona definovaná viacerými hodnotami, pre ktoré môžu byť veci predmetom individuálnej alebo územnej ochrany. V akademickom význame sa všeobecne uvádza širšia sústava kultúrno-historických hodnôt vychádzajúca ešte z československej pamiatkovej starostlivosti a tradície. GREGÓR, P., et al. *Obnova pamiatok*. Bratislava: Perfekt, 2008, s. 67-70. ISBN 978-80-8046-405-9.

14 Treba uviesť, že tzv. schodolez nie je prostriedok na riešenie eliminácie prevýšení vo verejnom priestore, ale ide o kompenzačnú pomôcku. Je to prenosné zariadenie (pásovú alebo kolieskové), ktoré umožňuje presun osoby po schodiskovom ramene na tomto zariadení. Používanie si vždy vyžaduje pomoc zaškoleného asistenta.

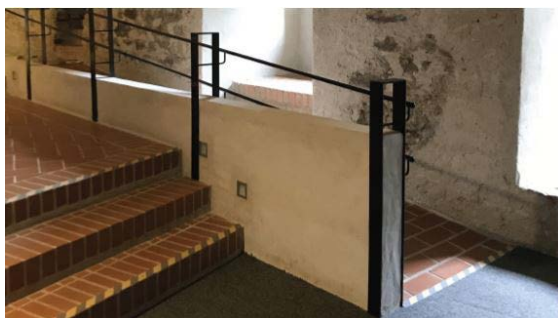
15 Exteriérové mestské prostredie a areály parkov a záhrad predstavujú samostatný problémový okruh.

► Obr. 16, 17, 18, 19. Dobudovaný nový bezbariérový vstup z ulice je cez rampu naviazaný na informačnú halu múzea. Povrch rampy je protišmykový a dosvetlený. Pult je znížený. Suterén slúži aj pre bezbariérové toalety. Klášter sv. Anežky České, Praha.

► Obr. 20. Príklad rozdelenia schodiska na schodiskovú a rampovú trasu. Dizajn korešponduje so zásahmi na inom mieste. Schloss Schallaburg, Rakúsko.

►► Obr. 22. Príklad zvislej zdvihacej plošiny v interiéri. Hradčany, Praha.

► Obr. 21. Príklad zvislej zdvihacej plošiny v interiéri. Tatranská galéria, Poprad.

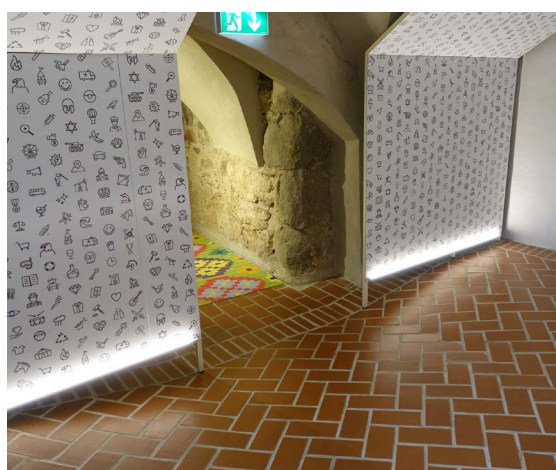
► Obr. 23. Príklad šikmej zdvíhacej plošiny v interiéru. Schloss Schallaburg, Rakúsko.

►► Obr. 24. Príklad šikmej pevnej vyrovnávacej rampy pri dodržaní princípu reverzibility. Autorské riešenie je navrhnuté v každom potrebnom prechode. Klášter sv. Anežky České, Praha.

►► Obr. 25. Príklad priestorovej rampy (zrútenej plochy) pred prechodom na inú úroveň, výhoda priebežného pohybu. Vhodná tendencia riešenia, kde to dovoľujú konštrukčné i pamiatkové limity. Schloss Schallaburg, Rakúsko.

► Obr. 26. Dôležitosť adresného riešenia s výberom miesta na výťah. Výťah do suterénu vedie cez klenby, zastavuje s rozdielom 30 cm na dve strany rozdielnych úrovni suterénu. Schloss Schallaburg, Rakúsko.

►► Obr. 27. Príklad zvislých zdvíhaných schodov fungujúcich ako zvislá plošina. Mnohé prípady majú riešenia so zapustením bočných ochranných prvkov v čase, kedy je plošina nefunkčná. Ochranné zábradlie sa vysúva pri privolaní. Príklad Evanjelický kostol v Ravensburgu.

► Obr. 28. Príklad exteriérového výfahu v mestskom prostredí. Prichod z námestia k dolnému parku. Donaueschingen, Nemecko.

►► Obr. 29. Príklad lávky s obrubníkmi nad archeologickou prezentáciou. V prípade vyššieho prevýšenia by bolo potrebné zábradlie. Kláštor sv. Anežky České, Praha.

5. 2. 2. INFORMAČNÁ PRÍSTUPNOSŤ A POUŽITIE INFORMAČNO-KOMUNIKAČNÝCH TECHNOLOGIÍ

Pri prezentácii významu a hodnôt historickej architektúry a sídiel majú informačno-komunikačné technológie (ďalej len „IKT“) nezastupiteľnú úlohu najmä v oblasti cestovného ruchu a v edukačnej oblasti. Prezentácia prostredia a expozícií pomocou digitálnych technológií a virtuálnej reality slúži ako doplnok k fyzickému sprístupneniu pamiatkových lokalít. Ich dostupnosť môže nahrádzať fyzickú prístupnosť in situ, resp. v teréne za miestami, kde fyzický prístup nie je možný. Zároveň sa prostredníctvom webových stránok tiež poskytujú možnosti individuálnej prípravy osôb s postihnutím na reálnu návštevu.

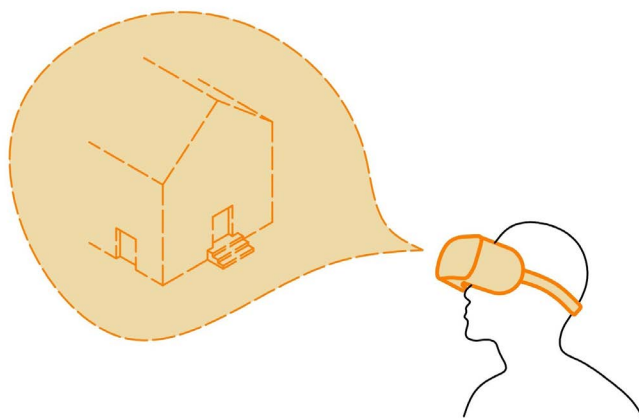
Dôvody a objasnenie situácie poskytuje aj Deklarácia o inklúzii IKT pre ľudí s postihnutím z roku 2014.¹⁶ Zdôvodňuje naliehavú potrebu plného začlenenia všetkých občanov do života spoločnosti. Technológiu berie ako prispôsobiteľný prostriedok na rôzne účely, nie cieľ. Zdôrazňuje potrebu konkretizácie použitia v danej lokalite s ohľadom na užívateľský profil a komu má byť určená.

V pamiatkovom prostredí môžeme IKT rámcovo uplatniť v troch oblastiach, ktoré sa prelínajú:

- a) digitálne technológie sa uplatňujú priamo v objektoch a exteriérových miestach tam, kde už fyzická prítomnosť nie je z hľadiska ochrany pamiatok možná. Ide o priestory, napr. na umiestňovanie informačných alebo multisenzorických panelov (s manipulačnými nárokmi na prístupové plochy pred nimi) alebo vyčlenenie miestností v blízkosti vstupu, kde aj ľudia s obmedzením pohybu môžu byť prítomní na rôznych edukáciách a videoprojekciách. Dôležité je najšť systém, najmä obsah a prostriedky interaktivity v závislosti od adresáta poskytovaných informácií.

- b) Metodické otázky obnovy a hľadania výslednej prezentácie. Pri dobrom využití ide o významný faktor sprostredkovania vedeckých poznatkov, 3D rekonštrukcie objektov a komplexov, overovania ich interpretácií a variantných modelov prezentácií pamiatkových hodnôt pre všetky štruktúry prostredia (krajina – urbanizmus – architektúra – detaily konštrukčné materiálové a pod.). Oblasť turizmu sa bez dynamicky rozvíjajúcich technológií nezaobíde. Súčasné programy pracujú s rozšírenou realitou, virtuálnou realitou alebo zmiešanou realitou. Každá má svoje výhody, čo prináša aj mnohé interpretačno-prezentačné otázky na odborníkov v oblastiach umelecko-historického vývoja architektúry. Princíp sprístupnenia kultúrneho dedičstva pre všetkých má prezentovať pamiatkové hodnoty objektov správne a komplexne (obr. 30).
- c) Digitálne informácie a prístupnosť na webových stránkach. Ide o virtuálne návštevy múzeí a iných vybraných lokalít, napr. zaujímavých pre cestovný ruch a turistiku, kde sa informácie o nich musia riešiť na webových stránkach navrhnutých s nárokmi dizajnu pre všetkých.¹⁷ Tu je dôležitá aj informácia na webových stránkach inštitúcie, akým spôsobom je objekt bezbariérovú dopravne dostupný a v interiéri prístupný.

► Obr. 30. Digitalizácia, virtuálna realita.

16 *The New Delhi Declaration on Inclusive ICTs for People with Disabilities: Making Empowerment a Reality* [online]. New Delhi: UNESCO, 2014 [cit. 24. októbra 2023]. Dostupné na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232026>

17 Pozri napr. webovú stránku Múzea MAV v Herculaneu na: <https://www.museomav.it/museum/?lang=en>

6. DOKUMENTÁCIA REALIZOVANEJ OBNOVY

V zmysle § 32 ods. 15 pamiatkového zákona sa po ukončení realizovaných prác vyhotoví kompletná dokumentácia skutočne vykonanej obnovy, ktorej vyhotovenie vlastník odovzdá v požadovanom rozsahu na KPÚ. To znamená, že pri zásahoch z dôvodu debarierizácie prostredia je potrebné evidovať stavebnú, technickú i technologickú stránku zmien.

Dokumentáciu skutočne vykonanej obnovy evidujeme v dvoch fázach, jednak ako:

1. dokumentáciu z priebehu prác – pred začatím, počas prác, vrátane vzniknutých zmien, ktorú si môže zaznamenať vlastník, dodávateľ alebo projektant. Priebežné evidovanie prác má výhodu z hľadiska budúcej údržby pamiatky, keďže poskytuje prehľad o technickej skladbe (napr. trasy elektrických vedení v kritických miestach). Preukáže technologicky správna ochrana materiálovej substancie pamiatky (napr. dilatčné oddelenia pôvodných a nových konštrukcií). V princípe ide o odbornú fotografickú dokumentáciu procesu stavebných prác, čiastkovú technickú dokumentáciu s výstižným popisom dôvodu a použitých materiálov.
2. Dokumentáciu výsledku skutočne vykonanej obnovy – obvykle s porovnaním so stavom pred zásahom a po zásahu. Táto sa odovzdáva na miestne príslušný KPÚ, ak je zásah rozdielny oproti schválenej dokumentácii.¹⁸

¹⁸ Dokumentácia skutočného realizovania stavby je určená v § 29 vyhlášky Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 453/2000 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia stavebného zákona účinnej do 31. 3. 2024 a podľa § 3 ods. 6 zákona č. 201/2022 Z. z. o výstavbe v znení neskorších predpisov účinného od 1. 4. 2024.

7. LEGISLATÍVA A POŽIADAVKY NA UNIVERZÁLNE NAVRHOVANIE

1. Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím

Bol prijatý podpísaním medzinárodnej zmluvy OSN v roku 2006. Národná rada Slovenskej republiky s dohovorom vyslovila súhlas uznesením č. 2048 z 9. marca 2010 a rozhodla, že ide o medzinárodnú zmluvu, ktorá má podľa čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky¹⁹ prednosť pred zákonmi. V preambule sa Dohovor o právach osôb so zdravotným postihnutím v článku „a) opiera o zásady proklamované v Charte OSN, ktoré uznávajú prirodzenú dôstojnosť, hodnotu, rovnaké a neodňateľné práva všetkých príslušníkov ľudskej rodiny ako základ slobody, spravodlivosti a mieru vo svete“ a v článku „e) uznáva, že zdravotné postihnutie je pojem, ktorý sa vyvíja a že zdravotné postihnutie je výsledkom vzájomného pôsobenia medzi osobami so zhoršeným zdravím a medzi bariérami v prostojoch a v prostredí, ktoré im bránia plne a účinne sa zúčastňovať na živote spoločnosti na rovnakom základe s ostatnými.“

Pre oblasť pamiatkovej ochrany a obnovy majú podstatný význam:

- Článok 9 – Prístupnosť, najmä bod 1 „S cieľom umožniť osobám so zdravotným postihnutím, aby mohli žiť nezávislým spôsobom života a plne sa podieľať na všetkých aspektoch života, zmluvné strany prijímú príslušné opatrenia, ktoré zabezpečia osobám so zdravotným postihnutím na rovnakom základe s ostatnými prístup k fyzickému prostrediu, k doprave, k informáciám a komunikácii vrátane informačných a komunikačných technológií a systémov, ako aj k ďalším prostriedkom a službám dostupným alebo poskytovaným verejnosti, a to tak v mestských, ako aj vo vidieckych oblastiach. Tieto opatrenia, ktoré budú zahŕňať identifikáciu a odstraňovanie prekážok a bariér brániacich prístupnosti, sa budú vzťahovať okrem iného na písm. a) a písm. b).“
- Článok 30 – Účasť na kultúrnom živote, rekreácii, záujmových aktivitách a športe v bode 1 „... právo osôb so zdravotným postihnutím... písm. c) mali prístup k miestam určeným na kultúrne predstavenia alebo služby, ako sú divadlá, múzeá, kiná, knižnice a služby cestovného ruchu, a v najväčšej možnej miere mali prístup k historickým pamiatkam a k významným miestam národného kultúrneho dedičstva.“

Okrem iného sa uvádza: „Za bezbariérovú prístupnosť a užívanie stavieb sa považuje navrhovanie, výstavba a užívanie stavby počas jej životnosti v súlade s metódou univerzálneho navrhovania na rovnakom

základe pre všetky skupiny ich užívateľov podľa Článku 9 Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.“

2. Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie v znení neskorších predpisov.

Novela vyhlášky má účinnosť od 1. 3. 2020 do 31. 3. 2024.²⁰ Vyhláška v IV. časti a v Prílohe podrobne ustanovuje požiadavky na bezbariérovú tvorbu exteriérového a interiérového prostredia stavieb určených na užívanie verejnosťou a stavieb na bývanie z hľadiska nárokov osôb s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie. Zároveň v § 2 ods. 4 vyhláška uvádza, že požiadavky na bezbariérové riešenie stavieb sa „použijú primerane aj na zmeny stavieb, ak to nie je vylúčené zo závažných kultúrnych, historických alebo technicko-prevádzkových dôvodov.“

3. STN EN 17210: 2021, Prístupnosť a použiteľnosť zastavaného prostredia.²¹

Štáty Európskej únie majú postupne túto normu implementovať do svojich národných predpisov a noriem. Má tri zložky – Funkčné požiadavky (v rozsahu 297 strán), Technické kritériá a špecifikácie a Posudzovanie zhody. Hlavné prvá zložka opisuje minimálne funkčné požiadavky a odporúčania, ktoré sa dajú použiť v celom spektre zastavaného prostredia podľa princípov navrhovania pre všetkých tak, aby boli bezpečné aj pre osoby so zdravotným postihnutím. Vzťahujú sa na všetky etapy procesu: návrhy a projekty, realizáciu výstavby, renováciu – obnovu, úpravy a údržbu v zastavanom prostredí vrátane vonkajších peších a mestských oblastí. Otázke pamiatok, resp. kultúrneho dedičstva sa venuje jedna z kapitol: 17.5 Budovy a areály kultúrneho dedičstva.

Všeobecné ustanovenia uvádzajú v kapitole 17.5.2 aj tieto požiadavky a odporúčania:²²

- zlepšenie prístupu k historickým budovám, pamiatkam a miestam sa plánujú individuálne od prípadu po prípad, aby sa integrovaným a vyváženým spôsobom riešili požiadavky ochrany a prístupnosti, a to na základe

²⁰ Novelizácia vyhlášky je v príprave, súvisí s účinnosťou zákona č. 201/2022 Z. z. o výstavbe v znení neskorších predpisov od 1. 4. 2024. Vyhláška bola zrušená zákonom č. 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní v znení č. 205/2023 Z. z. a zákonom č. 201/2022 Z. z. o výstavbe v znení neskorších predpisov.

²¹ Norma STN EN 17210 je súčasťou prijatých noriem SR aktuálne dostupná v anglickom jazyku. Preklad do slovenského jazyka je v príprave.

²² Voľný odborný preklad pozri na: <https://p-un.sk/>

¹⁹ Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

komplexného posúdenia ochrany a podrobného auditu prístupnosti. V prípade potreby sa preferujú reverzibilné riešenia oproti trvalým riešeniam zásahov z dôvodu zlepšenia prístupnosti.

- Niektoré miesta kultúrneho dedičstva môžu byť aj významnými miestami prírodného dedičstva a ich správcovia by mali pri plánovaní a riadení zlepšenia prístupnosti brať do úvahy možné vplyvy na biotopy voľne žijúcich živočíchov a prírodnú krajinu.

Ďalšie kapitoly 17.5.3 až 17.5.12 sa venujú požiadavkám a odporúčaniam v oblastiach:

- značenia, orientácie a hľadania ciest, prístupu (k lokalite) a vstupu (do objektov), pohybu v budove alebo v mieste kultúrneho dedičstva, napr. kapitola 17.5.7 uvádza okrem iných poznámok aj riešenie situácie, ak nie je možné zabezpečiť prístup osobám na invalidnom vozíku k miestu, vtedy sa má zväziť poskytnutie porovnateľného zážitku inými spôsobmi, napr. technológiou virtuálnej reality, použitím videa,
- výškových rozdielov medzi úrovňami podlahy, napr. odporúčania o citlivom navrhovaní rámp, vzhľadovo zodpovedajúcim existujúcej architektúre a použitým stavebným materiálom,
- požiadaviek na osvetlenie, intenzita aj typy svietidiel,
- vytvorenia miest na odpočinok (s dôrazom na exteriéry),
- pamiatkových objektov záhrad alebo historických krajín, parkov, kde sa uvádza okrem iného aj napr. požiadavka na alternatívne poskytnutie výhľadového miesta, pokiaľ na pôvodné/dané miesto nie je možné zabezpečiť prístup.

Aktuálne je v príprave samostatné rozpracovanie vyššie uvedenej normy s názvom Prístupnosť a použiteľnosť zastavaného prostredia – Prístupnosť nehnuteľného kultúrneho dedičstva – Všeobecné kritériá a metodika zásahov.²³ Dokument stanovuje kritériá a metodiku na zabezpečenie sprístupnenia nehnuteľného kultúrneho dedičstva prostredníctvom zásahov vyplývajúcich z konzervácie, obnovy alebo špecifických potrieb sprístupnenia. Bude určený pre vlastníkov a správcov pamiatok (súkromných alebo verejných), kurátorov, odborníkov na prístupnosť, odborníkov na konzerváciu a reštaurovanie, architektov, inžinierov, projektantov, zástupcov užívateľov a staviteľov. Požiadavky a odporúčania týkajúce sa návrhu a konštrukčných aspektov prístupného zastavaného prostredia sú pokryté normou ISO 21542: 2021, *Building construction. Accessibility and usability of the built environment*.

4. Rozširujúce domáce a zahraničné informácie

K téme univerzálneho navrhovania je v rámci SR spracovaných viacero výskumov na akademickej pôde, vydaných viacero informačných publikácií, ktoré sa postupne zameriavali na typologickú oblasť a projektovanie nárokov, neskôr na špeciálne zamerané výskumy a ich aplikáciu (najmä pracovisko

CEDA FAD STU²⁴). V európskych krajinách, ktoré skôr riešili vnesenie nárokov UN do praxe, sa odborná verejnosť zaoberá otázkou debarierizovania v komplexnom poňatí a hĺbke pre všetky priestorové štruktúry, pričom ide nielen o kvalitatívnu stránku problému, ale aj o procesnú a legislatívnu.²⁵ Ako vhodné sa ukázali priebežné diskusie medzi viacerými stranami procesu,²⁶ poskytnutie tlačenej aj online publikácií (sprievodcovia pre projektantov, na riešenia pri pamiatkových objektoch,²⁷ pre verejné mestské priestory, cestovný ruch v krajine a historických miestach a i.). K prehĺbeniu poznania a orientácii v problematike prispievajú aj výstupy z lokálnych výskumov a workshopy,²⁸ zapojenie televíznych osvetovo-informačných programov²⁹ alebo pasporty dobrej praxe. V niektorých prípadoch sa už korigujú prvotné zásahy. Vzhľadom na časový odstup aplikácie Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím u nás a v zahraničí je vhodné sa skúsenosťami inšpirovať. Jednotlivé krajiny majú postupy prispôbené vlastnej legislatívnej ochrane. Na európskej úrovni už prebehlo zjednotenie v podobe vyššie uvedenej normy STN EN 17210: 2021, *Prístupnosť a užiteľnosť zastavaného prostredia*.³⁰ Problematiku uplatňovania nárokov na prístupnosť pamiatok (objekty, zóny, rezervácie) a ich ochranu v zmysle pamiatkového zákona treba v rámci SR vyhodnotiť a rozpracovať – na základe analýz realizovaných zásahov podľa typologických druhov a povahy lokálnej situácie, porovnania ich vhodností z hľadiska prístupnosti ochrany, ako aj architektonickej kvality zásahu, s celoslovenským vyhodnotením a formulovaním limitov a usmernení na zásahy.

Na ilustráciu k rozsahu situácie a postupu implementácie v zahraničí môžeme uviesť predpis v Taliansku. Sú inšpirujúce na prípravu rámcov implementácie UN a sprístupňovania historického dedičstva. Taliansko má obrovský pamiatkový fond a veľký spoločenský tlak na jeho prezentáciu – či už z hľadiska ekonomického, ale aj sociologického (najrýchlejšie starnúca populácia, zvyšujúce sa množstvo ľudí s rôznymi obmedzeniami). Ministerstvo kultúry Talianska zriadilo v období podpisu Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím špeciálnu komisiu zloženú z pracovníkov ministerstva kultúry, zástupcov univerzít, expertov a zástupcov priemery-

24 Výskumy zamerané na školské stavby, domovy sociálnych služieb a ďalšie.

25 V posledných rokoch ide o spracovanie metodických brožúr s rozsahom desiatok strán, ktoré sú obsahovo členené podľa okruhov, ako ich členia hodnotiace hárky a opierajú sa o akceptované príklady.

26 Pozri napr. ROGGENBUCK-AZAD, U. *Barrierearmes Kulturdenkmal – Ergebnisse einer interdisziplinären Arbeitsgruppe* [online]. In: *Denkmalpflege in Baden-Württemberg*. Stuttgart: Verlagsbüro Wais & Partner, 2017, 1, s. 9-15 [cit. 24. októbra 2023]. Dostupné na: <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/nbdpfbw/article/viewFile/36491/30151>

27 Pozri napr. *Barrierearmes Kulturdenkmal* [online]. Esslingen am Neckar: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart, 2016 [cit. 30. októbra 2023]. Dostupné na: https://www.denkmalpflege-bw.de/fileadmin/media/denkmalpflege-bw/publikationen_und_service/01_publikationen/06_infobroschueren/02_praktische_denkmalpflege/09_barrierearmes_kulturdenkmal/barrierearmes_kulturdenkmal.pdf

28 Napr. Projekt PROSELASIS, ktorý zisťuje, štúdiami overuje a stanovuje metodické postupy v archeologických/pamiatkových lokalitách gréckeho mesta Thessaloniki. Pozri na: <http://proselasis.com/>

29 Napr. vysielanie českej verejnoprávnej televízie Města bez bariér ponúka v 29 dieloch zaujímavé a dostupné body v historických centrách miest, vrátane návštevy historických objektov, ako ich absolvovali osoby na invalidnom vozíku. Pozri na: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/14803080674-mesta-bez-barier/>

30 Pozri aj: TATIC, D. *Access for People with Disabilities to Culture, Tourism, Sports and Leisure Activities* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2015 [cit. 24. októbra 2023]. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16805a2a23>

23 ISO/DIS 5727: *Accessibility and usability of the built environment – Accessibility of immovable cultural heritage – General criteria and methodology for interventions*.

selných združení. Na základe ich expertízy a návrhu bola v roku 2008 zverejnená vyhláška Usmernenia na prekonávanie architektonických bariér na miestach kultúrneho záujmu.³¹ Tento dokument pomenúva jednotlivé druhy kultúrneho dedičstva (historické parky, záhrady a archeologické parky; mestské priestory; monumentálne budovy a komplexy; sakrálne stavby; výstavné priestory, múzeá, archívy a knižnice) a pre jednotlivé kategórie stanovuje odporúčania na prekonávanie architektonických bariér. Pritom je dodržaný prístup, že projektant má možnosť pri dodržiavaní niekoľkých normatívnych parametrov týkajúcich sa konkrétnych rozmerových aspektov použiť kreatívne a alternatívne riešenia, ak dosiahne podobné alebo lepšie výsledky, ako sú predpísané.

Neexistuje všeobecne uplatniteľné univerzálne riešenie na všetky stavby, preto je vždy potrebný citlivý a kreatívny individuálny prístup projektanta/architekta.

Takýto záver bol vyslovený aj na medzinárodnej konferencii Icomos Isctheory Florence 2022 s témou *Accessibility of Cultural Heritage: Inclusiveness and Constraints in Conservation*.³²

Ďalší vybraný príklad je situácia v Poľsku, ako ukazujú témy poslednej celoštátnej konferencie z novembra 2021 *Zabytki dla wszystkich. Dostępność obiektów zabytkowych dla osób ze szczególnymi potrzebami*, konanej pod záštitou Národného inštitútu/rady pre kultúrne dedičstvo³³ a časopisu *Spotkania z Zabytkami*. Odborníci referovali o vhodných postupoch a realizáciách pri prispôsobovaní historických budov potrebám ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré umožňujú univerzálny prístup pri zachovaní ich historickej hodnoty. Diskutovali so zástupcami organizácií pre ľudí s postihnutím, samosprávami miest, zástupcami múzeí a ďalších.³⁴ Vyvodili sa spoločné závery, ako postupovať pri konkrétnej situácii na základe a) identifikácie bariér a identifikácie potrieb bezbariérovosti (audit) a b) vyhodnotení pamiatkových hodnôt (všetkých pamiatkových a prezentačných záujmov a financií), následne ako stanoviť koncepciu prístupnosti (môže mať návrhy s viacerými možnosťami), výber riešenia určiť na základe konzultácie so špecialistami pre UN, zástupcami osôb so zdravotným postihnutím, pamiatkovými úradmi a metodikmi výskumov. Konečné plány zlepšenia prístupnosti musí schváliť pamiatkový orgán, ako aj expert na UN.

31 *Linee guida per il superamento delle barriere architettoniche nei luoghi di interesse culturali* – dokument má 52 strán a je vydaná aj rozšírená knižná verzia s obrazovou prílohou a fotografiami realizovaných riešení.

32 Konferencia vedená medzinárodným vedeckým výborom ICOMOS Theophilos – International Scientific Committee Theory and Philosophy of Conservation and Restoration v dňoch 11. – 12. 4. 2022. Hlavnú prednášku viedol B. Szymginoms s témou *Accessibility – Assumptions from the perspective of heritage protection*. Pozri na: <https://www.lifebeyondtourism.org/events/icomos-isctheory-florence-2022/>

33 Narodowy Instytut Dziedzictwa patrí organizačne pod Ministerstvo kultúry a národného dedičstva Poľska.

34 *Konferencja - Zabytki dla wszystkich* [video]. Warszawa: Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2021 [cit. 30. októbra 2023]. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=fPEC2biPMak>

8. ODPORÚČANIA A PRINCÍPY UNIVERZÁLNEHO NAVRHOVANIA

Nároky na používanie princípov UN, ktorými sa rozširuje prístupnosť verejného historického prostredia, resp. pamiatkovo chránených objektov a pamiatkových území sú u nás uvádzané do spoločenskej praxe legislatívne. Bez ohľadu na typologický druh a funkciu pamiatkového objektu a stupeň urbanisticky chráneného súboru musíme pri obnove pamiatkových objektov so vstupom verejnosti počítvať so zásahmi aj z tohto hľadiska. Prax v zahraničí i u nás potvrdzuje, že koncepčné riešenie nárokov uplatňovania UN neznamena popierať ochranu pamiatok alebo stratu ich pamiatkových hodnôt. Vyváženosť nárokov a záujmov oboch sfér spoločenského záujmu je otvorená otázka, pri ktorej nie je možné poskytnúť jediné riešenie vzhľadom na rešpektovanie konkrétnych hodnôt tvoriacich identitu jednotlivého pamiatkového objektu alebo územia. Je však možné vyvodiť univerzálne postupy, ktoré zabezpečia korektné uplatnenie nárokov UN aj ochranu stavebnej substancie tvoriacej podstatu pamiatkovej hodnoty.

Zároveň treba mať na zreteli, že vývoj technológií, zariadení, stavebných konštrukcií a materiálov umožňuje zlepšovať prístupnosť citlivejšie a ohľadupľnejšie oproti hmotnej i vizuálnej zložke budov.

Odporúčania vychádzajúce zo skúseností sa týkajú viacerých oblastí tejto problematiky:

1. uplatňovať pozitívne overené postupy pri príprave, návrhu a realizácii obnovy:
 - projektant /vlastník – zamýšľané úpravy vychádzajúce z nárokov UN konzultovať s KPÚ už vo fáze prípravy a postupovať podľa požiadaviek v rozhodnutí o zámere obnovy.³⁵
 - Aj pri čiastkovej obnove preveriť požiadavky v konkrétnom objekte priestorovo komplexne so zvážením rôznych variantov a ich možných vplyvov na pamiatkovú hodnotu. Niektoré typologické nároky UN umožňujú primeranú flexibilitu s podmienkou zaručenia funkčnosti užívania.
 - Z hľadiska ochrany pamiatkovej hodnoty pri vyvolaných zásahoch a možných variantoch zväžiť stratu/zmenu konkrétnej hmotnej substancie (miera jej prínosu k hodnotám) v porovnaní s celkovou pamiatkovou hodnotou daného objektu (celkovým významom pamiatky). Preferovať radšej menšie, ale funkčne vyhovujúce zásahy.
2. Výmena skúseností v odbornej diskusii s cieľom prípravy prehľbujúceho metodického materiálu:
 - sledovanie deklarácií, legislatívy, konferencií, seminárov na medzinárodnej a národnej úrovni, ktoré sú špeciálne zamerané na aplikáciu UN do historických objektov a území.
 - Sledovanie aplikačných a metodických príručiek v rámci Európskej únie vydaných v spolupráci jednotlivých sektorov zameraných na projektantov, samosprávy, turistický sektor, vydané príručky na akademickej pôde, príručky orgánov a organizácii na ochranu pamiatok, aplikačné príručky s uvádzaním realizovaných príkladov.
 - Vytvoriť systém celospoločenského ocenenia za kvalitné realizované riešenia, ktoré sú v súlade s pamiatkovou ochranou a obnovou (formulácia predmetu ochrany, limity zásahu, formulácia nárokov na architektonickú kvalitu zásahu).

35 § 32 ods. 3 a 4 pamiatkového zákona.

POĎAKOVANIE

Autorka ďakuje za vysoko odbornú, textovú a grafickú spoluprácu a korekcie expertkám v oblasti UN a za možnosť použitia podkladov, ktoré boli spracované v rámci výskumu národného projektu Podpora univerzálneho navrhovania (PUN)³⁶, menovite:

doc. Ing. arch. Lei Rollovej, PhD., vedúcej pracoviska CEDA FAD STU a vedúcej národného projektu PUN,

doc. Ing. arch. Zuzane Čerešňovej, PhD., viceprezidentke EIDD-Design for All Europe (Európsky inštitút pre dizajn a zdravotné postihnutie), členka CEDA FAD STU,

Ing. arch. Kláre Macháčovej, PhD., senior výskumníčke na projekte PUN,

Ing. arch. Natálii Boškovej Filovej, PhD., junior výskumníčke na projekte PUN, členka FAD STU – CEDA

36 Názov národného projektu: Podpora univerzálneho navrhovania (PUN), ktorý sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje OP LZ NP 2020/4.1.2/01, kód NFP312040APA3, doba realizácie 2020 – 2023. Viac informácií o projekte pozri na: <https://p-un.sk/>

9. ODPORÚČANÁ ODBORNÁ LITERATÚRA

Berlin-Design for all [online]. Berlin: Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Wohnen Berlin, 2018. Dostupné na: <https://www.berlin.de/sen/bauen/baurecht-und-bauplanung/barrierefreies-bauen/publikationen/>

ČEREŠŇOVÁ, Z., et al. *Prístupnosť na Slovensku. Situačná analýza plnenia článku 9 Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím so zameraním na fyzickú prístupnosť budov* [online]. Bratislava: SOCIA – Nadácia na podporu sociálnych zmien, CEDA FAD STU, 2022. Dostupné na: <https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2022/04/Situation-Analysis-SVK.pdf>

ČEREŠŇOVÁ, Z., FILOVÁ, N. Univerzálne navrhovanie a multisenzorickosť v múzeách a galériách. In: *Múzea a galérie bez bariér, Zborník príspevkov z konferencie*. Dubnica nad Váhom: Dubnické múzeum, 2019. ISBN 978-80-8200-055-2.

ČEREŠŇOVÁ, Z., ROLLOVÁ, L. *Tvorba inkluzívneho vysokoškolského prostredia*. 1. vydanie. Bratislava: Slovenská technická univerzita, 2015. ISBN 978-80-227-4452-2.

Čtyri pražské procházky bez bariér [online]. Praha: Magistrát hlavního města Prahy. Dostupné na: https://www.praha.eu/jnp/cz/o_meste/zivot_v_praze/praha_bezbarierova/index.html

HAJTMANEK, R., POLOMOVÁ, B. Problémy debarierizácie pamiatok s vysokým terénnym prevýšením. In: *Eurostav*. Bratislava: Forum s. r. o., 2020, roč. 26, č. 12, s. 58-61. ISSN 1335-1249.

HAVLŮJOVÁ, H., et al. *Památky nás baví 5. Metodika tvorby, realizace a hodnocení kvality edukačních programů v oblasti péče o kulturní dědictví pro účastníky se speciálními vzdělávacími potřebami*. Praha: Národní památkový ústav, 2015. ISBN 978-80-906167-0-7. Dostupné na: <https://www.npu.cz/cs/e-shop/9479-pamatky-nas-bavi-5-objevujeme-kulturni-dedictvi-bez-barier>

HORÁČEK, M., et al. *Teoretické základy památkové péče na prahu 21. století*. Praha: Artefactum, Nakladatelství ústavu dejin umění AV ČR, 2019.

Charta o interpretácii a prezentácii lokalít kultúrneho dedičstva. Kanada, Québec, 2008.

JANČO, M., ŠEFCŮ, O. *Jak dobyt hrad. Památky takřka bez bariér 2*. Praha: Národní památkový ústav, 2009. ISBN 978-80-87104-47-7. Dostupné na: <https://www.npu.cz/cs/e-shop/7328-jak-dobyty-hrad-pamatky-takrka-bez-barier-2>

Kultúrny turizmus. Mexiko, Jalisco, 1999.

LINEE GUIDA per il superamento delle barriere architettoniche nei luoghi di interesse culturale. (Pokyny na prekonávanie architektonických bariér v miestach kultúrneho záujmu) [online]. Roma: Ministero per i Beni e le Attività Culturali, 2008 – 2022. Dostupné na : <https://www.certifico.com/news/274-news/18295-linee-guida-superamento-barriere-architettoniche-luoghi-di-interesse-culturale>

MACHÁČOVÁ, K., POLOMOVÁ, B., VARGA, T. Prístupnosť pamiatok v digitálnej realite. In: *Eurostav*. Bratislava: Forum s. r. o., 2022, roč. 28, č. 5, s. 24-27. ISSN 1335-1249.

MAJCHROVIČOVÁ, V., ŠULLOVÁ, Z. *Informačno-komunikačné technológie. Využitie v prezentačnej činnosti múzeí*. Banská Bystrica: Zväz múzeí na Slovensku, 2011. ISBN 978-80-970250-5-2. Dostupné na: https://zms.sk/wp-content/uploads/2015/07/IKT_zbornik_ZMS2011.pdf

Podpora univerzálneho navrhovania [webová stránka]. Bratislava: Slovenská technická univerzita v Bratislave, 2020 – 2023. Dostupné na: <https://p-un.sk/>

POLOMOVÁ, B., MACHÁČOVÁ, K., VARGA, T. Potreba aplikácie univerzálneho navrhovania v historickom prostredí z pohľadu Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím [online]. In: *BARDKONTAKT*. Bardejov: Mesto Bardejov, 2020, s. 160-169. Dostupné na: https://www.bardejov.sk/images/stories/o_meste/unesco/problematika_mest_pam_centier/zbornik_prednasok_bardkontakt_2020.pdf

Prístupnosť a univerzálne navrhovanie [online]. In: *Integrácia*. Bratislava: Rada pre poradenstvo v sociálnej práci, 2016, roč. 26, č. 3-4. ISSN 1336-2011. Dostupné na: https://www.rpsp.eu/wp-content/uploads/2020/01/integracia_3_4_2016_web.pdf

ROLLOVÁ, L., ČEREŠŇOVÁ, Z. *Univerzálne navrhovanie objektov sociálnych služieb*. Bratislava: Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2015. ISBN 978-80-970110-4-8. Dostupné na: https://www.ia.gov.sk/data/files/np_di/publikacie/Univerzalne_navrhovanie_objektov_komunitnych_sociálnych_sluzieb.pdf

ROLLOVÁ, L., et al. *Hodnotenie bezbariérovej prístupnosti budov na Slovensku z hľadiska univerzálneho navrhovania*. Bratislava: FAD STU a SOCIA, 2022. ISBN 978-80-89851-31-7. Dostupné na: https://www.socia.sk/wp-content/uploads/2022/08/V4_Good-practice-report-SVK_final-ISBN.pdf

SZMYGIN, B. *Dostępność architektoniczna obiektów zabytkowych dla osób ze szczególnymi potrzebami*. Warszawa: Narodowy Instytut Dziedzictwa, Wydawnictwo Politechniki Lubelskiej, 2022. ISBN 978-83-7947-530-8. Dostupné na: <https://ksiegarnia.nid.pl/produkt/dostepnosc-architektoniczna-obiektow-zabytkowych-dla-osob-ze-szczegolnymi-potrzebami/>

10. ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Barrierearmes Kulturdenkmal [online]. Esslingen am Neckar: Landesamt für Denkmalpflege im Regierungspräsidium Stuttgart, 2016. Dostupné na: https://www.denkmalpflege-bw.de/fileadmin/media/denkmalpflege-bw/publikationen_und_service/01_publicationen/06_infobroschueren/02_praktische_denkmalpflege/09_barrierearmes_kulturdenkmal/barrierearmes_kulturdenkmal.pdf

GREGOR, P., et al. *Obnova pamiatok*. Bratislava: Perfekt, 2008. ISBN 978-80-8046-405-9.

ISO 21542: 2021, *Building construction. Accessibility and usability of the built environment*.

ISO/DIS 5727: *Accessibility and usability of the built environment — Accessibility of immovable cultural heritage — General criteria and methodology for interventions*.

Konferencja - Zabytki dla wszystkich [video]. Warszawa: Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2021. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=fPEC2bIPMak>

NEE, P., BONNETTA, D. *Inclusive Design for Historic Building* [video]. Boston: Institute for Human Centered Design, 2021. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=eMOKPnOeF7w>

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 317/2010 Z. z. o uzavretí Dohovoru o právach osôb so zdravotným postihnutím.

ROGGENBUCK-AZAD, U. *Barrierearmes Kulturdenkmal – Ergebnisse einer interdisziplinären Arbeitsgruppe* [online]. In: *Denkmalpflege in Baden-Württemberg*. Stuttgart: Verlagsbüro Wais & Partner, 2017, 1, s. 9-15. Dostupné na: <https://journals.ub.uni-heidelberg.de/index.php/nbdpfbw/article/viewFile/36491/30151>

STN EN 17210: 2021, *Prístupnosť a užívateľnosť zastavaného prostredia*.

STORY, M., F., MUELLER, J., L., MACE, R., L. *The Universal Design File: Designing for People of All Ages and Abilities* [online]. Washington DC: North Carolina State University, The Center for Universal Design, 1998. Dostupné na: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED460554.pdf>

TATIC, D. *Access for People with Disabilities to Culture, Tourism, Sports and Leisure Activities* [online]. Strasbourg: Council of Europe, 2015. Dostupné na: <https://rm.coe.int/16805a2a23>

The New Delhi Declaration on Inclusive ICTs for People with Disabilities: Making Empowerment a Reality. New Delhi: UNESCO, 2014. Dostupné na: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232026>

Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 532/2002 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o všeobecných technických požiadavkách na výstavbu a o všeobecných technických požiadavkách na stavby užívané osobami s obmedzenou schopnosťou pohybu a orientácie v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 49/2002 Z. z. ochrane pamiatkového fondu v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 200/2022 Z. z. o územnom plánovaní v znení zákona č. 205/2023 Z. z. o zmene a doplnení niektorých zákonov v súvislosti s reformou stavebnej legislatívy.

Zákon č. 201/2022 Z. z. o výstavbe v znení neskorších predpisov.

11. ZDROJE OBRAZOVEJ A FOTOGRAFICKEJ PRÍLOHY

Úvodný obrázok. Autor: Beata Polomová.

Obr. 1. Haptický model pamiatkovo chráneného areálu, ktorý je vďaka správnej výške a voľnému priestoru na zasunutie prístupný aj pre osoby na invalidnom vozíku, deti alebo osoby nižšieho veku. Názvy budov sú umiestnené na každej samostatne. Klášter sv. Anežky České, Praha. Autor: Tibor Varga.

Obr. 2. Vyhradený priestor pre skupinu haptických modelov s uceleným popisom v multisenzorickej forme, vizuálne a hapticky s informáciami aj v Braillovom písme. Klášter sv. Anežky České, Praha. Autor: Roman Hajtmanek.

Obr. 3. Tablet s výkladom v posunkovom jazyku o architektúre objektu poskytovaný ľuďom so sluchovým postihnutím. Vila Tugendhat, Brno. Autor: Tibor Varga.

Obr. 4. Modifikácia vstupu. Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 5. Pričlenenie hmoty so sprístupňujúcimi prvkami. Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 6. Vloženie sprístupňujúcich prvkov. Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 7. Reorganizácia vstupu. Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 8. Mechanizácia vstupu: zvislá zdvíhacia plošina (vľavo) a šikmá zdvíhacia plošina (vpravo). Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 9. Mechanizácia vstupu: inovatívne zabudované zdvíhacie plošiny. Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 10, 11, 12, 13. Rampa je farebne a materiálovo prispôsobená historickej architektúre. Rozdiel medzi pôvodným a novým je viditeľný pri detailnom pohľade. Zábrana proti vybočeniu invalidného vozíka je vytvorená soklíkom. Držadlá na zábradlí sú jednostranné, čo si žiada pri danom prevýšení doplnenie na obojstranné riešenie. Grosseto, Taliansko. Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 14. Rampa pokračujúca za vodiacou líniou má dve výšky zábradlia, nové zásahy sú esteticky zjednotené a odlišené od historického originálu. Objekt bývalých kasární, Košice. Autor: Natália Bošková Filová.

Obr. 15. Doplnenie vertikálnej zdvíhacej plošiny k podeste vstupného schodiska. V šírke dverí plošiny je vybúraný bočný múrik schodiska. Pred plošinou je osadený ovládací stĺpik. Frauenkirche, Drážďany, Nemecko. Autor: Beata Polomová.

Obr. 16, 17, 18, 19. Dobudovaný nový bezbariérový vstup z ulice je cez rampu naviazaný na informačnú halu múzea. Povrch rampy je protišmykový a dosvetlený. Pult je znížený. Suterén slúži aj pre bezbariérové toalety. Klášter sv. Anežky České, Praha. Autori: Beata Polomová, Roman Hajtmanek, Tibor Varga.

Obr. 20. Príklad rozdelenia schodiska na schodiskovú a rampovú trasu. Dizajn korešponduje so zásahmi na inom mieste. Schloss Schallaburg, Rakúsko. Autor: Beata Polomová.

Obr. 21. Príklad zvislej zdvíhacej plošiny v interiéri. Tatranská galéria, Poprad. Autor: Roman Hajtmanek.

Obr. 22. Príklad zvislej zdvíhacej plošiny v interiéri. Hradčany, Praha. Autor: Roman Hajtmanek.

Obr. 23. Príklad šikmej zdvíhacej plošiny v interiéri. Schloss Schallaburg, Rakúsko. Autor: Beata Polomová.

Obr. 24. Príklad šikmej pevnej vyrovnávacej rampy pri dodržaní princípu reverzibility. Autorské riešenie je navrhnuté v každom potrebnom prechode. Klášter sv. Anežky České, Praha. Autor: Beata Polomová.

Obr. 25. Príklad priestorovej rampy (zrútenej plochy) pred prechodom na inú úroveň, výhoda priebežného pohybu. Vhodná tendencia riešenia, kde to dovoľujú konštrukčné i pamiatkové limity. Schloss Schallaburg, Rakúsko. Autor: Beata Polomová.

Obr. 26. Dôležitosť adresného riešenia s výberom miesta na výťah. Výťah do suterénu vedie cez klenby, zastavuje s rozdielom 30 cm na dve strany rozdielných úrovní suterénu. Schloss Schallaburg, Rakúsko. Autor: Beata Polomová.

Obr. 27. Príklad zvislých zdvíhaných schodov fungujúcich ako zvislá plošina. Mnohé prípady majú riešenia so zapustením bočných ochranných prvkov v čase, kedy je plošina nefunkčná. Ochranné zábradlie sa vysúva pri privolaní. Príklad Evanjelický kostol v Ravensburgu. Riešenie: Stepless by Guldmann. Zdroj: *Accessibility and monument protection* [online]. Germany: Stepless by Guldmann, n. d. [cit. 15. októbra 2023]. Dostupné na: <https://www.stepless.com/int/cases/accessibility-and-monument-protection>

Obr. 28. Príklad exteriérového výťahu v mestskom prostredí. Príchod z námestia k dolnému parku. Donaueschingen, Nemecko. Autor: K. Macháčová.

Obr. 29. Príklad lávky s obrubníkmi nad archeologickou prezentáciou. V prípade vyššieho prevýšenia by bolo potrebné zábradlie. Kláštor sv. Anežky Českej, Praha. Autor: Beata Polomová.

Obr. 30. Digitalizácia, virtuálna realita. Autor: Natália Bošková Filová.

Financované
Európskou úniou
NextGenerationEU

PLÁN [OBNOVY]

MINISTERSTVO
KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

PAMIATKOVÝ ÚRAD
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Plán obnovy a odolnosti SR, Komponent 2: Obnova budov
Reforma zvýšenia transparentnosti a zefektívnenia rozhodnutí
Pamiatkového úradu SR

B. Metodika princípov rozhodovania Pamiatkového úradu SR vo veciach stavebnotechnického /alebo reštaurátorského/ zásahu

Časť 11. Súčasnú požiadavky na výstavbu

BEZBARIÉROVÉ NAVRHOVANIE

AUTORKA METODIKY

Beata Polomová

ODBORNÍ RECENZENTI

Michaela Kubíková

Vladimír Majtan

REDAKCIA

Lucia Gdovinová

POĎAKOVANIE

Natália Bošková Filová

Zuzana Čerešňová

Klára Macháčová

Lea Rollová

JAZYKOVÉ ÚPRAVY

Mária Bartoš

GRAFICKÁ ÚPRAVA

Alexandra Ištvánová

VYDAL

Pamiatkový úrad Slovenskej republiky

Cesta na Červený most 6, 814 06 Bratislava

Vydanie prvé

© 2023

www.pamiatky.sk